

יורם הרפז

פרו של פרופ' אורי רם, מרצה וחוקר במחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, הגלובליזציה של ישראל: מקיזורלד בתל אביב, ג'יהאד בירושלים (רסלינג, 2005), הוא הספר המעמיק והשיטתי ביותר שנכתב על השפעות הגלובליזציה על הממדים השונים של החברה הישראלית - על הריבוד החברתי, על הפוליטיקה, על התרבות ועל הזהות שלה. הספר פורסם גם באנגלית וזכה להערכה רבה. לספר מצטרפים ספרים ומאמרים נוספים בנושא שרם כתב וערך. רם הוא אפוא הכתובת לכירור תהיות הנוגעות לגלובליזציה, ויש הרבה; הכלכול גדול. "הגלובליזציה", הוא אומר, "מחוללת תהליכים סותרים רכי עוצמה,

המעוררים תחושה של כאוטיות".

אתה מסביר תהליכים יסודיים בחברה הישראלית בעזרת "פרדיגמת הגלובליזציה" [ראו תרשים], המראה שהגלובליזציה היא כוח כלכלי ומבנולוגי המניע תגובת נגד תרבותית וזהותית של קהילות מקומיות. לכן אתה מדבר על "עולמקומיות" או "גלוקליזציה". תסביר לנו. אולי נתחיל בכוח המניע - גלובליזציה.

הגלובליזציה היא תהליך שבו יחסי גומלין חברתיים החורגים מעבר לגבולותיה של מדינת הלאום הופכים ליותר ויותר משמעותיים בחייהם של חברות ופרטים. עקב כך ההבחנה בין פנים לחוץ - בין מה שמתרחש בתוך גבולותיה של מדינת הלאום ומחוצה להם - נעשית פחות ופחות משמעותית. בלחצו של מכבש הגלובליזציה "מלמעלה" מדינת הלאום נוטה להתמוגג עם העולם שמחוצה לה. במוכן זה הגלובליזציה מייצרת

הגלובליזציה היא תהליך מורכב: היא מאחדת את העולם ומפרקת אותו; מקדמת שכבות חברתיות אחדות ומדרדרת אחרות; מפיצה ערכים חיוביים ושליליים; פותחת אפשרויות חדשות וסוגרת אפשרויות קיימות. אנחנו, הנמצאים בעיצומה, מתקשים להבין ולהעריך אותה. איננו יכולים לעצור אותה; אנחנו יכולים, אולי, לכוון אותה. פרופ' אורי רם, מורה נבוכים בכאוס רב – הסתירות של הגלובליזציה

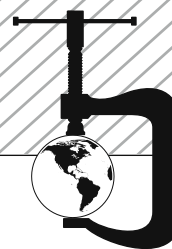
גלובליזציה בין האחדה לפירוק

תצלום: רפי קוץ

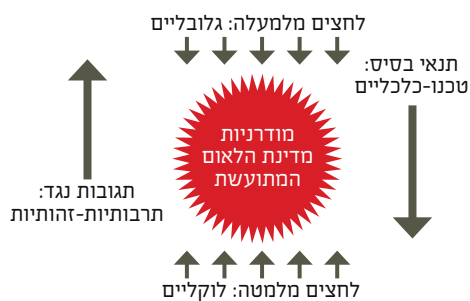
מעבר למרחב הטריטוריאלי שהוא חלש עליה. נוצרה ציוויליזציה גלובלית המבוססת על שפה טכנורדיגיטלית, מערכות פיננסיות ורשתות של ייצור וצריכה, שבמרכזה ארצות הברית. הציוויליזציה הטכנולוגית-כלכלית הזאת חודרת לכל מקום ומפרקת מסגרות קיימות, מה שגורם לתגובת נגד: קהילות מקומיות מנסות להגן על עולם המשמעות הייחודי שלהן ולכוון אותו מחדש בתגובה לתהליך המפרק של הגלובליזציה. נוצרת אתניות חדשה, שהביטוי הקשה ביותר שלה הוא הפונרמנטליזם האסלאמי. לשם פישוט אפשר לחשוב על כל זה כעל תנועה אוקיינית: האוקיינוס הגלובלי מתפשט ומציף יבשות, ואילו איים לוקליים [מקומיים] מנסים לשרוד מתוך הבלטת פיסת הקרקע הייחודית שלהם מעל פני הים. האוקיינוס הוא הקפיטליזם הגלובלי, והאיים הם זהויות לוקליות, פוסט-מודרניות ופוסט-קולוניאליות. לכן מדברים על "גלוקליזציה" – צירוף של גלובלי

מערכת עולמית. אך בד בבד מתעוררות תגובות נגד "מלמטה", של קהילות נפרדות, המגדירות עצמן מחדש סביב זהויות ישנות או מומצאות. הגלובליזציה, אם כן, יוצרת גם האחדה וגם פירוק. נסה להסביר קצת יותר.

נאמר זאת כך: במאה העשרים התפתח מצב של הפיפה רבה בין טריטוריה, אוכלוסייה ושלטון. שלושת המרכיבים האלה כוננו יחד את מדינת הלאום. מדינת הלאום הייתה היחידה שבתוכה כל הגורמים החברתיים והזהותיים היו אמורים ליישר קו: במדינות אוטוריטריות – בכפייה ובמדיניות דמוקרטיות – בהסכמה. הייתה מסגרת פוליטית שסיפקה בסיס משותף, ואיש לא היה יכול לברוח. הגלובליזציה פרעה את החפיפה המשולשת הזאת. היא החלישה את יכולתו של השלטון לייצג את האוכלוסייה ולנהל את המשאבים, שכן הפעילות הכלכלית-חברתית-תרבותית גלשה אל

הפרידגמה הגלוקלית

להתקיים רק כחלק ממערכת בינלאומית הנשענת על הסכמים שימנעו את בריחת ההון למקומות שיש בהם עבודה זולה וחסרת זכויות. מערכת כזאת תשווה את תנאי התעסוקה, השכר והרווחה כלפי מעלה, במקום מה שמתרחש היום וזכה לכינוי "המירוץ לתחתית". צריך לכוונן פרמטרים בינלאומיים בתחום הזכויות החברתיות והפיתוח החברתי, כמו אלה שנוצרו לאחר מלחמת העולם השנייה בתחום של זכויות אדם. יש קונסנוס כמעט עולמי בתחום של זכויות אדם, המתבטא למשל בבית הדין הבינלאומי בהאג, אם כי גם בנושא זה עדיין לא פותחו מנגנוני אכיפה בינלאומיים יעילים דיים. מוקרי הכוח הקפיטליסטיים בולמים את התפתחותה של הסכמה נורמטיבית כזאת בתחום של זכויות חברתיות ופיתוח חברתי. מדינות יפעלו להשגת הסכמה כזאת רק אם יופעל עליהן לחץ מבפנים. בקיצור, הפעולה הפוליטית בעידן הגלובליזציה צריכה לשלב כמה מישורים: מישור תת-לאומי של ארגונים חברתיים, מישור מדינת-לאומי ומישור על-לאומי. בדומה לנושא הסביבתי הנוצח גבולות, גם הנושא החברתי מחייב פעילות משולבת בכל המישורים - הסביבה החברתית מחייבת טיפול רב-לאומי ורב-ממדי.

ועד שיתווה בסיס תת-לאומי, לאומי ועל-לאומי לטיפול בסביבה החברתית אין חלופה לקפיטליזם הגלובלי. לפי שעה אנחנו ניציבים לעומתו הפרי אונים.

מצד אחד יש מהאחר רחבה ומקוטעת נגדו, ומצד אחר רווחת תחושה המכונה (TINA - There Is No Alternative). אבל לדעתי לא צריך לחשוב במונחים של חלופה כוללת לקפיטליזם הגלובלי. אם יש לקח כלשהו מהמאה העשרים, מאה של מלחמות אידיאולוגיות הרסניות, הוא שיש לקדם את הטוב החברתי בהדרגה ובמתניות, ובשום אופן לא מתוך פגיעה בבני האדם החיים בהווה לטובת איזושהי אוטופיה שתתגשם כביכול בעתיד. מבחינה זו גם סוציאליסטים שורשיים חייבים להיות ערים להבדלים ולגוונים חשובים בתוך העולם הקפיטליסטי. יש הבדלים משמעותיים בין דגמים שונים, כגון האירופי, האמריקני, ואולי גם הדגם החדש המתהווה לנגד עינינו של קפיטליזם סיני.

ומה בנוגע לדגם הישראלי של הקפיטליזם המתהווה לנגד עינינו? גם בישראל הקפיטליזם הוא "חבילה" מורכבת. מצד אחד הוא הביא לנו פיתוח כלכלי ואת המהפכה החוקתית וזכויות פרט, ויש לכך חשיבות עליונה. מצד אחר הוא הביא לנו התפרקות של מדינת הרווחה, היעדר זכויות חברתיות (אף שלא שהיה לנו הרבה מזה בעבר) ופערים חדשים. הבעיה בישראל היא הקפיצה הנלהבת של האליטות הפוליטיות והכלכליות היישר מהדגם המזרח אירופי הקולקטיביסטי אל הדגם הניאורליברלי האמריקני, בלי תחנת ביניים בצפון אירופה ובמערבה.

ביצד משפיעה הקפיצה הזאת על מערכת החינוך שלנו? הקפיצה הזאת היא ברקע אי-השקט המאפיין את מערכת החינוך בישראל, כפי שאפשר לראות בשביתת המורים האחרונה ובשביתות

ולוקלי, שאני מכנה בעברית "עולמקומיות".

גילויים של גלובליזציה - יחסי גומלין כלכליים-חברתיים-תרבותיים ההורגים מגבולות של מדינות - היו בתקופות היסטוריות קודמות. מה ההיחוש בגלובליזציה של ימינו?

אכן, יש כאלה החולקים על התפיסה שהגלובליזציה היא תופעה חדשה. אגב, יש גם החולקים על היותה בעלת השפעה גדולה כל כך, ויש לא מעט מחלוקות על איכות ההשפעה שלה. אז בוא נעשה סדר. יש כאן שלושה מעגלי מחלוקת. ראשון: האם הגלובליזציה היא תופעה חדשה? יש הטוענים, ובצדק, שהיו גילויים של גלובליזציה בעבר - התפשטות הנצרות לדוגמה, או ההתפשטות הקולוניאלית של אירופה מאז המאה השש עשרה. זוהי טענה נכונה, אך הגל הנוכחי של הגלובליזציה נישא על גבי טכנולוגיות מתקדמות שגורמות ל"כיווץ" חסר תקדים של העולם. אפשר לומר שהמהירות של התקשורת, התחבורה או הטילים הבליסטיים מבטלת כמעט את המרחב הפיזי. מעגל מחלוקת שני: האם לגלובליזציה יש באמת השפעה עצומה כל כך? יש הטוענים, ובצדק, כי הם לא רואים את היעלמותן של מדינות ותרבויות לאומיות. התשובה שלי היא שאין צורך לחשוב על "היעלמות", אלא על האופן שבו הגלובליזציה משנה את התפקוד של מדינות ותרבויות מקומיות. למשל, בישראל המדינה ממשיכה להיות שחקן כלכלי מרכזי, אלא שהמשחק העיקרי שלה עכשיו הוא הקטנת מסים והפרטת נכסים ציבוריים. אז נכון, המדינה חיה ופועלת, אך היא פועלת ליישור קו עם התכתיב של המוסדות הכלכליים העולמיים. אם היא לא תיענה לתכתיבים אלה, יורידו את ה"דירוג" שלה והיא תיחשב מקום "לא אטרקטיבי" למשקיעים.

והמחלוקת השלישית היא על השאלה האם הגלובליזציה טובה או רעה.

נכון, והתשובה מורכבת: טוב למה? טוב למי? אם אתה מעוניין ביצירת תרבות אורחית אוניברסלית, או מבחינתך לגלובליזציה יש תוצאה חיובית. אבל אם יש לך בעיה עם זה שהתרבות האוניברסלית הזאת מיוצרת בבתי האופנה או העיצוב של התאגידים הגדולים, או אם אתה מעוניין לשמר את המסורת הייחודית שלך, אז הגלובליזציה היא איום מבחינתך. כך גם בתחום החברתי: אם אתה נמנה עם ה"ווינרים" של הגלובליזציה, אלה שיש להם את הכישורים והקשרים המתאימים, או הגלובליזציה מתאימה לך; אבל אם אתה נמנה עם ה"לווררים", אלה שמאבדים את פרנסתם בגלל היצף של עבודה זולה ולא מוגנת, אז הגלובליזציה רעה לך. תלוי באיזה צד של הקפיטליזם הגלובלי אתה נמצא.

אתה מדבר על גלובליזציה וקפיטליזם בנשימה אחת. מה הקשר בין שתי התופעות?

הגלובליזציה היא האופן שבו "הקפיטליזם המאוחר" פועל. הקפיטליזם הגלובלי הגיע בימינו לדומיננטיות חסרת תקדים גם מבחינת תפוצתו ברחבי תבל וגם מבחינת התקבלותו כשיטה "הנכונה" היחידה. זאת הפעם הראשונה בהיסטוריה שלשיטה הקפיטליסטית אין חלופה. אירוני למדי שדווקא הקפיטליזם מחסל את התחרות. למדיניות הכלכלית הניאורליברלית של "הקפיטליזם המאוחר" אין היום חלופות מגובשות ומבטיחות. החלופה של הפונדמנטליזם האסלאמי אולי מגובשת, אך מנקודת ראות דמוקרטית היא אינה מבטיחה ביותר, אם לנקוט שפה זהירה. החלופה של אמריקה הלטינית "המאדימה" היא גחמנית, לא מגובשת, וגם לא מבטיחה דיה. החלופה של מדינת הרווחה בצפון אירופה מבטיחה מאוד, אך אינה נטולת בעיות.

איזה סיכוי יש למדינת הרווחה לעומת האנרגיות העצומות של הקפיטליזם הגלובלי?

בהקשר הגלובלי מדינת הרווחה תוכל להתקיים רק על בסיס מכניזם על-לאומי. מדינת רווחה אינה יכולה להתקיים במדינה אחת; היא יכולה

התכופות שקדמו לה ושיבואו אחריה. מדינה שמחסלת בהדרגה את השירותים האוניברסליים לאוכלוסייה, יוצרת, בין השאר, מערכת חינוך מפוצלת: האליטות מממנות חינוך עשיר לילדיהן, והמעמדות הנמוכים מסתפקים בחינוך דל האמצעים שמספקת להם המדינה. המדינה מתנערת מאחריותה לרווחת כלל האוכלוסייה בהנחה שהחברה היא ג'ונגל חברתי שאחרים שורדים ומצליחים בו, ורבים מובסים בידיו. המורים ומשפחותיהם, וגם מרבית התלמידים ומשפחותיהם, נמצאים בצד השני, המובס. צריך להבין: הבחירה אינה בין פיתוח כלכלי לרווחת חברתית, כמו שסבורים דוברי האידיאולוגיה הגיאורליברלית למיניהם, ובראשם בנימין נתניהו, וגם, למרבה הצער, העיתונאים היוזמים והמוספים הכלכליים. לטווח ארוך פיתוח כלכלי מותנה ברווחת חברתית. וכן, רווחת איננה חסד שעושים למישהו - רווחת היא המטרה של הקיום החברתי.

בוא נתעכב עוד קצת על הקשר שבין מאבק המורים לשיפור תנאי העבודה שלהם לבין הגלובליזציה.

הייתי מוסיף ברשותך למאבק המורים גם את מאבק המרצים באוניברסיטאות, וגם את מאבק פועלי הניקיון באוניברסיטאות ובמקומות אחרים, ובקיצור - את מאבקי העובדים בשכר. אבל אתיחס כאן בעיקר למאבק המורים ולמצב מערכת החינוך הממלכתית, המספקים המחשה מצוינת לענייננו. ובכן, לא מדובר כאן על "כמויות" בלבד, על גובה השכר, אלא על איכויות - איכות החינוך הממלכתי בפרט ואיכות השירות שהממשלה נותנת לציבור (כולל איכות חיי העובדים במערכת הציבורית) בכלל. תוצאות הגלובליזציה שאנחנו מוצאים להן ביטוי כאן הן נסיגת המדינה מאספקת שירותים ברמה ראויה לציבור הרחב; קיטוב מעמדי גובר - בעלי ההכנסות מייצרים אפקטים פרטיים, "אפורים", למימון חינוך איכותי לילדיהם באמצעות כתי ספר ייחודיים או מסלולים ייחודיים בכתי ספר; העובדים השכירים, במקרה זה המורים, הולכים ושוקעים מבחינת הכנסתם, עד שהם עצמם הופכים לחלק מן הציבור הרחב שמתקשה לאפשר לילדיו חינוך ראוי. כל אלה הם תוצר של הפרטה גורפת, שהופכת לאידיאולוגיה כללית שבה כל מערכת יחסים - יחסי עבודה אבל גם יחסים במסגרות אחרות, אפילו במשפחה - נהיית ממוסחרת. המאבק הוא אם כן עקרוני ביותר: גם על שירות ציבורי, גם על שכר, גם על שוויון. אל תטעה: לא מדובר על מצב שלממשלה אין כסף; לממשלה יש עודפי כסף. זו רק שאלה של סדר עדיפויות אידיאולוגי. במצב שהממשלה וכל המפלגות הגדולות נמצאות יחד עם בעלי ההון מצד אחד של המתרס והאינטרס הציבורי נמצא מצדו האחר. סדר העדיפויות של הממשלה לא צריך להפתיע. דוח ועדת דברת על החינוך הבית-ספרי, כמו הדוח של ועדת שוחט על החינוך הגבוה, מבטא את האידיאולוגיה הזאת. לכן ארגונים דוגמת ההסתדרות הכללית, ההסתדרות המורים, ארגון המורים וכן עמותות כגון קו לעובד או אדווה (שאני חבר בהנהלה שלה) הם העמדות האחרונות במאבקה של החברה נגד השוק.

אם אתה נמנה עם ה"ווינרים" של הגלובליזציה, אלה שיש להם את הכישורים והקשרים המתאימים, אז הגלובליזציה מתאימה לך; אבל אם אתה נמנה עם ה"לוזרים", אלה שמאבדים את פרנסתם בגלל היצף של עבודה זולה ולא מוגנת, אז הגלובליזציה רעה לך

מה יש לך נגד השוק? השוק מאפשר תחרות, יוזמה, תעסוקה. איני מתנגד לקיומו של השוק באופן גורף, בין השאר משום שהוא מאפשר אינדיווידואליזם ופלורליזם תרבותי, ואפילו פוליטי - אפשרויות שמשטרים ריכוזיים פוגעים בהן. אבל יש להציב לשוק סייגים ברורים. חינוך, בריאות ותנאי בסיס אחרים חייבים להיות מעל השוק ולא בתוכו, אחרת נחזור למאה התשע עשרה האומללה כפי שתוארו אותה צ'רלס דיקנס, פרידריך אנגלס ואחרים. גם בחברה המחייבת את השוק באופן כללי יש מחלוקת אידיאולוגית על מה ראוי להיחשב זכות שאין לשלול ומה יכול להפוך לסחורה. המחלוקת הזאת צריכה להיות במרכז השיח בישראל, שכן זו חברה שדורשת מחבריה הקרבה רבה כל כך.

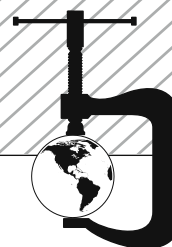
דיברנו על כלכלה ויחסי עבודה בעידן הגלובליזציה. בוא נדבר קצת על תרבות. כיצד משפיעה הגלובליזציה על התרבות?

אשתמש לצורך זה במטפורה של חומרה ותוכנה. מבחינת התוכנה, התרבות שהגלובליזציה מאפשרת מגוונת באופן חסר תקדים. כמו שתוכנת המחשב מציעה לנו מבחר אינסופי של "פונטים", כך תוכנת הגלובליזציה מציעה לנו תפריט אינסופי של זרמים, טעמים וסגנונות כדי שכל אחד מאתנו יבנה מהם את הזהות הייחודית לו. כל זהות לגיטימית. הלגיטימציה של זהויות מיניות מגוונות היא רק דוגמה אחת. אבל ביסוד התוכנה יש חומרה - מכונה, טכניקה, סחורה. מאחורי אינספור הזהויות האפשרויות שהתרבות מציעה לנו יש תרבות חומרית, והיא הופכת אחידה יותר ויותר. אולי נמחיש זאת כך: מספרים שהגני פורר, אבי חברת המכוניות הנודעת ושיטת פס הייצור, נהג לומר שהקליינטים רשאים לרכוש את מכוניתו בכל צבע ובכל שיהיה שחור. כיום, בעידן הפוסט-פורדיסטי, מייצרים מכוניות בכל צבע וגוון, אך המכוניות הן אותן מכוניות וכולם משתוקקים אליהן. אנחנו אחידים בחומרה אך מגוונים בצבע; אנחנו חווים עצמנו כמיוחדים, אך חיים בתנאים אחידים; הזהויות רבות והשוק אחד; ולשוק האחד משתלם לאפשר זהויות רבות. לכך התכוון פרדריק ג'יימסון בטענתו הידועה שהפוסטמודרניזם על שפע הזהויות ו"הרבתרבותיות" שלו, הוא "ההיגיון התרבותי" של "הקפיטליזם המאוחר".

בוא נחזור לאזורנו: כיצד משפיעה הגלובליזציה על מדיניות השלום והמלחמה של ישראל?

הגלובליזציה יוצרת זיקה חזקה של המעמד הבינוני והגבוה בישראל למערכת הכלכלית ולסגנון החיים המערביים. על רקע זה התפתחו בחוגים רחבים בחברה הישראלית עניין ורצון להניח מאחור את המלחמות והכיבוש ולהתפנות בלא הפרעה לאורח החיים הדמוקרטי והצרכני של המערב. לכן יש קשר מובהק בין המעבר לחברת שוק ובין התחלת תהליכי השלום בשנות התשעים. אך התהליך הכפול של שוק ושלום מייצר התנגדויות. חוגים רחבים, בדרך כלל מן המעמד הבינוני ומטה, מרגישים מאוימים פעמיים: פעם אחת משום שהפנייה אל השוק כוללת נסיגה של מדינת הרווחה וצמצום השירותים הציבוריים ואפשרויות התעסוקה; ופעם שנייה משום שהפנייה אל השוק כוללת את פריצת הגבולות של הזהות הלאומית והדתית. הפגיעה המעמדית מתורגמת אפוא למונחים של מלחמת תרבותיות. המלחמה המעמדית-תרבותית הזאת קיבלה את ביטוייה הדרמטי ברצח יצחק רבין. מאחורי הרצח ולפניו עמדו מעמדות חברתיים-תרבותיים מנוגדים. אתה רואה, הגלובליזציה כדרכה מייצרת תהליכים סותרים: נטייה לסיום הסכסוך והכיבוש אך גם תגובת נגד לאומנית המנציחה אותם.

לתגובת הנגד ה"לאומנית" אתה קורא "ג'יהאד" ולתהליך שעליו היא מגויבה - "מקיוורלדי", כלומר תהליך של האחדת העולם שספקית המזון המהיר מקדונלד'ס מסמלת. "הג'יהאד" - האסלאמי, היהודי, הנוצרי וכו' - הוא אם כן "רק" תגובה ל"מקיוורלדי". אולי הגלובליזציה היא ה"טרור" האמיתי?

אם יש לקח כלשהו מהמאה העשרים, מאה של מלחמות אידיאולוגיות הרסניות, הוא שיש לקדם את הטוב החברתי בהדרגה ובמתינות, ובשום אופן לא מתוך פגיעה בבני האדם החיים בהווה לטובת איזושהי אוטופיה שתתגשם כביכול בעתיד

של "מדינת-לאום", להתפרק. דיברנו על הגלובליזציה לעומת הלוקלי ועל המקוורלד לעומת הג'יהאד כשני קטבים שהגלובליזציה גורמת למתח ביניהם. אפשר למתוח את הניתוח הזה ולהחיל אותו על הציונות: במקרה של ישראל הגלובליזציה גורמת למתח גובר גם בין ההיבט הדמוקרטי-חוקתי של מדינת ישראל לבין ההיבט הלאומי-יהודי שלה, או במילים אחרות להתפרקות הנוסחה "מדינה יהודית-דמוקרטית" לשני המרכיבים ההולכים ונעשים מנוגדים - "מדינה יהודית"

ו"מדינה דמוקרטית". ההסדר שהבטיח חפיפה בין היחידה הפוליטית המכונה "מדינה" לבין היחידה התרבותית-שייכותית המכונה "לאום" הולך ומתפרק. את אלה שדוגלים במדינה יהודית - גם על חשבון אופייה הדמוקרטי - אני מכנה "ניאוציונים", ואת אלה שדוגלים במדינה דמוקרטית - גם על חשבון אופייה היהודי - אני מכנה "פוסט-ציונים". אני טוען כי מרבית הציונים מתחלק בין המחנות הללו: הרוב תמיד מצוי באמצע. אני טוען שאלה הם הקטבים המגדירים את הדיאלמה שמתפתחת בישראל: האם היא קודם כול מדינה דמוקרטית ואחר כך יהודית, או להפך. ב"פוסט-ציונות" בהגדרתה זו אין, אגב, שמץ של אנטי-ישראליות כפי שטוענים וטועים רבים. זאת עמדה המבקשת לראות בישראל דמוקרטיה מערבית ליברלית לכל דבר, שבה האזרחות ולא השייך הקהילתי (לאומי או דתי) מגדירה את החברות ואת הזכויות. אפשר, אם תרצה, לחשוב על מדינה דמוקרטית כעל בית בן שתי קומות: קומת קרקע משותפת ובה שוויון אזרחי לכול, וקומה נוספת של השתייכות קהילתית וולונטרית, שבה אנשים מקיימים ויוצרים בחדרים נפרדים את הזהות שהם בוחרים בה. מצב כזה מחייב הן את היהודים הן את הפלסטינים להסיג את הלאומיות שלהם ל"קומה השנייה". בדגם כזה, מי שירצה להגדיר עצמו שייך לזהות מסוימת ויכול לעשות זאת, ואולם החפיפה הנדרשת כיום בין "מדינה" כמערכת חוקתית לבין "לאום" כקהילה שייכותית לא תתפוס יותר. אולי מה שטוב כל כך ליהודים באמריקה יהיה טוב להם גם בישראל.

אם "אמריקה", אז למה כאן? יהודים יכולים למצוא שתי קומות כאלה במדינות אחרות? בכל דמוקרטיה אזרחית שטוב לאנשים לחיות בה, ובכלל זה ליהודים - שייחיו לבריאות. מה זה חשוב באיזו נקודת ציון על פני כדור הארץ אדם חי? חשוב יותר שכל אדם יחיה את חייו החרי-פעמיים ברווחה ובחופש יחסיים. למה שלא ניצור תנאים כאלה כאן?

זו טעות לתאר את הגלובליזציה כתהליך שכולו שלילי, ואילו את ההגנה על הזהויות המקומיות כהגנה על הדבר האמיתי, האותנטי, שיש לקדם. עמדה זו מכונה "פוסט-קולוניאליזם". בעיניי המצב מורכב יותר. אני רואה בעצמי מודרניסט ביקורתי, או בלשונו של זיגמונט באומן "מודרניסט עם מודעות עצמית". הגלובליזציה נושאת עמה גם רעיונות של זכויות הפרט, חופש בחירה ורעיונות אחרים שמפרקים מסגרות לאומיות, אתניות ומסורתיות רכאניות. מצד אחר הגלובליזציה גם מפרקת מסגרות של סולידריות ותמיכה. שוב אותו עניין: התהליך של הגלובליזציה הוא תהליך מורכב; יש לו צד אחד וצד שני. הגלובליזציה מחוללת תהליכים סותרים רבי עוצמה המעוררים תחושה של כאוטיות.

התמצאות בכאוס של הגלובליזציה כרוכה גם בעיצוב עמדה אידיאולוגית כלפיה. אולי תחדד קצת יותר את עמדתך האידיאולוגית בנוגע לגלובליזציה ולאפקטים המקומיים שלה.

נבחין בין עמדות האנליטיות כסוציולוג לבין העדפויות האישיות. בנוגע להעדפויות האישיות קל לי יותר לומר מה אני שולל. אני שולל גם את הפונדמנטליזם הניאורליברלי של השוק וגם את הפונדמנטליזם הניאור דתי או הדתי-לאומי של השבט; גם את ה"מקוורלד" וגם את ה"ג'יהאד". עם זאת כסוציולוג אני מבין של"מקוורלד" יש גם יתרונות מסוימים ושה"ג'יהאד" נובע ממצבים חברתיים ותרבותיים מסוימים.

נסה לומר מה אתה מחייב, אף שזה מסכן קצת את מעמדך בחוקר "אנליטי".

צריך להבין שאנחנו חיים במציאות חברתית חדשה. אי-אפשר וגם לא צריך לחזור אחורה - לא לאידיאולוגיות המודרניסטיות הטוטליטריות של המאה העשרים ולא לחברות האוטוריטריות והפטריוארכליות המסורתיות, שבמראה הפוסט-קולוניאלי הופוכה נראות כאדיאל. געגועים לעולם מושלם שהיה כביכול אינם מנת חלקי, וגם לא שאיפה למימוש אוטופיה עלי אדמות. אבל צדק חברתי - כן, והתנגדות לניצול, לאפליה, לעוול - כן. נראה שאין לי אופציות רבות. בררת המחדל שלי היא... כן, בכל זאת, האידיאליים הבסיסיים של הנאורות, רק עם יותר צניעות וביקורת עצמית. ולזה אני מוסף את הטוב הבינוני, המשעמם, הרחוק מכל מוחלטות, אבל הנות, שיצרו מדינות הרווחה הצפון אירופיות.

בוא נעיר עוד מבט אחד על המקומיות הלא נוחה שלנו: מה הקשר בין הגלובליזציה לבין מצבה של הציונות?

הציונות היא תנועת המודרניזציה שיצרה את הלאומיות היהודית ועיצבה את מדינת ישראל כמדינת לאום. היא הייתה האידיאולוגיה הדומיננטית עד שנות השבעים. מאז מתחילה הסינתזה, המתבטאת במקף

אפשר לחשוב על הגלובליזציה כטרנספורמציה של הארגון המרחבי והזמני של היחסים החברתיים. טרנספורמציה זו נאמדת במושגים עוצמה, התפשטות ומהירות.

דיוויד הלד, מרצה למדעי המדינה בבית הספר לכלכלה של לונדון